

عکس: رضا بهرامی

گفت‌وگو با ناشران

بدون نیازسنجی از مخاطب یک قدم هم بر نمی‌داریم!

ناشران آموزشی از اقدامات و برنامه‌های خود برای آگاهی از
نیازهای دانش‌آموزان می‌گویند

محمد دشتی

اشاره

در اکثر نظام‌های آموزش و پرورش دنیا، اعم از نظام‌های متمرکز مانند ژاپن و یا نظام‌های غیرمتمرکز مانند کانادا و استرالیا، در دوره‌های گوناگون تحصیلی، سیاست‌های آموزشی، رؤس مواد و سرفصل‌های برنامه‌های درسی و سیاست‌های کلی تدریس توسط بخش دولتی و حکومت مرکزی تهیه، تدوین و ابلاغ می‌شود. اما ناشران بخش خصوصی با همکاری مؤلفان و دست‌اندرکاران طراحی و تولید کتاب‌های درسی و آموزشی، با استقلال نسبی و اقتدار کامل، و البته هم‌سو با سیاست‌های ابلاغ شده، تدوین و تولید کتاب‌های آموزشی را برعهده دارند.

این هم‌سویی و همراهی باعث ایجاد هماهنگی در تولید این‌گونه آثار و بهره‌مندی مخاطبان از آن‌ها می‌شود. در نتیجه، اولیای مدارس، خانواده‌ها و دانش‌آموزان با راحتی خیال و اطمینان خاطر از

چنین آثاری استفاده می‌کنند.

در جمهوری اسلامی ایران نیز کم‌وبیش چنین وضعیتی حاکم است. اما وجود برخی محدودیت‌ها و برخی از نیازها، و نبود کتاب‌های مناسب کافی که بتوانند پاسخ‌گوی همه نیازهای مخاطبان باشند، مشکلاتی در این خصوص به وجود می‌آورند که گاه در شرایط رقابت‌های فشرده امتحانات گوناگون مدارس، دانشگاه و برخی مؤسسات دیگر، دانش‌آموزان، خانواده‌ها و معلمان را ناچار می‌کنند به این منابع مراجعه کنند.

به‌منظور روشن شدن جوانب این موضوع، در هر شماره با مسئولان چند ناشر کتاب‌های آموزشی به گفت‌وگو می‌نشینیم. در این شماره گفت‌وگوی انجام شده با مسئولان و نمایندگان «نشر گل‌واژه» (خانم زرین‌السادات احدزاده و آقای حسن آهنی)، «نشر گردوی دانش» (آقای چاپچی) و نشر «قدیانی» (آقای قدیانی) را با هم مرور می‌کنیم.

□ ما بیشتر مخاطبانی را مورد توجه قرار می‌دهیم که در نقطهٔ وسط منحنی نرمال قرار دارند. دلیل این امر هم آن است که اساساً کتاب‌های عمومی درسی برای دانش‌آموزان تیزهوش و یا با نیازهای ویژه نوشته نمی‌شوند. شما هم در آموزش و پرورش به این حد متوسط توجه دارید و البته در جای خاص خود، تیزهوشان و دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه هم مورد توجه قرار می‌گیرند که این موضوع فعلاً موضوع بحث ما نیست. ما اعتقاد داریم ناشران آموزشی به هر میزان که خود را با ویژگی‌های اعلام شده از سوی آموزش و پرورش بیشتر همراه کنند، به طیف وسیع‌تری از مخاطبان دسترسی خواهند داشت و در نتیجه بازار بیشتری را نیز در اختیار خواهند گرفت.

■ دلیل تفاوت عملکرد شما در دوره‌های متفاوت چیست؟

به نظر می‌رسد در برخی درس‌ها مانند ریاضی دوم دبستان تغییرات و تحولات مؤثرتر و مفیدتری انجام شده‌اند که این تجربهٔ خوب برای مثال در دورهٔ متوسطه به چشم نمی‌خورد. دلیل این تفاوت عملکرد از یک ناشر در مورد درس‌ها و یا دوره‌های گوناگون تحصیلی چیست؟

□ سازمان پژوهش و دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی را نهادهایی علمی، ذی‌صلاح، مجرب و توانمند می‌دانیم و احساس می‌کنم طرح چنین سؤالی نیز از همین موضع است. اما ممکن است ما و شما در جایی و در برنامه‌ریزی‌های راهبردی و بلندمدت به هم نزدیک و یا از هم دور شویم و نکتهٔ بسیار ظریفی در اینجا وجود دارد: ما یک بنگاه اقتصادی هستیم که علاوه بر توجه به نیازهای مخاطب، باید مراقب هزینه‌ها و یا دخل و خرج خودمان هم باشیم. البته منظورم سودجویی و کسب سود به هر قیمتی نیست. عرضم این است که متغیرهای زیادی بر کار ما تأثیر می‌گذارند و ما و شما باید به هم کمک کنیم تا این متغیرهای احیاناً منفی، تأثیراتشان کمتر شود.

دوست داریم بهترین و استاندارترین کتاب‌ها را تولید کنیم، واقعیت این است که بدون کمک دولت و آموزش و پرورش نمی‌توانیم. نکته‌ای که شما در خصوص تفاوت کیفیت آثار بدان اشاره کردید، احتمالاً به چنین محدودیت‌هایی برمی‌گردد. شما همین موقعیتی را که اکنون در آن قرار داریم، مورد دقت قرار دهید، چندین برابر شدن قیمت مواد اولیه، از جمله کاغذ، بدون شک تأثیر زیادی در تولید آثار آتی خواهد گذاشت؛ کما اینکه اکنون هم اثر خود را گذاشته است و نمایشگاه کتاب امسال مخاطب و فروش کمتری نسبت به نمایشگاه سال قبل داشت.

شما مطمئن باشید که بسیاری از آثار تولید شده از نظر ما ایده‌آل نیستند. اما چاره چیست؟ یا باید تولید را متوقف کنیم و یا با تولید آثار ارزان‌تر که مخاطب بتواند آن‌ها را بخرد، حداقل در کوتاه‌مدت، از این بحران‌ها عبور کنیم. من این حرف‌های صادقانه و شفاف را از این

■ خانم احدزاده، برای تدوین منابع آموزشی نشرتان چگونه از نیازهای مخاطبان مطلع می‌شوید؟

□ یکی از ابزارهای ما برای تشخیص نیاز مخاطبان، شرکت در همایش‌هایی است که با حضور معلمان و دانش‌آموزان برگزار می‌شوند. ما در این همایش‌ها در جریان نظرات و خواسته‌های مخاطبان قرار می‌گیریم و یا از طریق فرم‌های نظرسنجی که در درون کتاب‌ها قرار دارند، نظرات مخاطبان را جویا می‌شویم و تلاش می‌کنیم به نیازهای واقعی مخاطبان پاسخ دهیم. همچنین، در مراکز فروش کتاب‌ها، فروشندگان ما نظر مخاطبان و خریداران کتاب‌ها را جویا می‌شوند و چون در این فروشگاه‌ها امکان مقایسهٔ کتاب‌های مختلف برای مخاطبان فراهم است، می‌توان به نیازهای دانش‌آموزان و نظرات آنان پیرامون کتاب‌ها دست یافت و در چاپ‌های بعدی آن‌ها را ملاک عمل قرار داد.

ما در کنار ویژگی‌هایی که شما اعلام کرده‌اید، تلاش می‌کنیم از نظرات دانش‌آموزان هم که استفاده‌کنندهٔ نهایی محصولات ما هستند، آگاه شویم؛ چون حق آنان است که در مورد خوراک فکری که برایشان آماده شده است، اظهارنظر کنند. نتایج نظرسنجی‌ها را بررسی می‌کنیم و پس از انجام کارشناسی لازم از آن‌ها استفاده می‌کنیم.

ما دوست داریم بهترین و استاندارترین کتاب‌ها را تولید کنیم، اما واقعیت این است که بدون کمک دولت و آموزش و پرورش نمی‌توانیم

■ برخی منابع منتشر شده از سوی نشر شما «معلم‌محور» هستند، در چنین آثاری چگونه از نظرات مخاطبان باخبر می‌شوید؟

□ در مورد کتاب‌هایی هم که معلم‌محور است تلاش می‌کنیم، در گروه‌های درسی یا جمع‌های معلمان، صاحب‌نظران و یا دانش‌آموزان حاضر شویم و نظرات آنان را جویا شویم.

در انتشاراتمان باشگاهی به‌نام «باشگاه دبیران» داریم و دبیران استان‌های کشور از طریق آن با ما همکاری می‌کنند. آن‌ها با تکمیل فرم‌های خاص نظرسنجی در این خصوص ما را در زمینه نیازهای دانش‌آموزان یاری می‌کنند. فلسفهٔ وجود چنین باشگاهی آن است که ما دانش‌آموزان را در همهٔ کشور به‌صورت غیرمستقیم از طریق دبیران مورد توجه قرار می‌دهیم و هدفمان تنها دانش‌آموزان تهران نیست.

در کنفرانس‌هایی هم که در خصوص درس‌ها در استان‌ها تشکیل می‌شوند، شرکت می‌کنیم. برای مثال، اخیراً در کنفرانسی که در زنجان برای درس فیزیک تشکیل شده بود، شرکت کردیم به نتایج جالب، قابل استفاده و مهمی دست یافتیم.

■ آقای آهنی، شما معمولاً برای چه طیفی از مخاطبان آثار خودتان را تولید و عرضه می‌کنید؟

طی این ده سال و به خصوص در پنج سال گذشته به عینه دیده‌ام که این طرح جواب داده و توانسته است اعتماد و نظر مثبت خانواده‌ها را جلب کند. ناشران آموزشی با افتخار نشان این جشنواره را بر جلد کتاب‌های خود نقش می‌زنند و از آن بهره می‌برند

نسخه‌ای از کتاب‌های انتشارات قدیانی را برای دبیرخانه طرح بفرستیم.

ابتدا توجه زیادی به این نامه نکردم، اما بعداً که تلفنی کار را پیگیری کردم، متوجه شدم طرح سامان‌دهی کتاب‌ها و منابع آموزشی طرح بزرگ و هدفمندی است که ارزش همراهی کردن دارد. با همین نوع برداشت، کتاب‌های منتشر شده را برای جشنواره فرستادم و خوش‌بختانه اولین ناشر برگزیده جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد شدم. گمان می‌کنم در بخش خصوصی تا امروز ما بیشترین تعداد جوایز را از این مجموعه

جشنواره‌ها به‌دست آورده باشیم. از مجموع ۲۳۰۰ عنوان کتاب‌های انتشارات قدیانی، ۸۰۰ عنوان مورد تأیید این جشنواره قرار گرفته است.

تاکنون برای شرکت در جلساتی که از طرف نشر یا به نمایندگی از طرف گروه یا انتشارات به این جلسات دعوت شده‌ام، در «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی» حضور یافته‌ام. اخیراً نیز به حکم وزیر آموزش و پرورش به‌عنوان عضو شورای سیاست‌گذاری طرح

نظر می‌گویم که عرض کرده باشیم، ما با فرهنگ تجارت نمی‌کنیم، اما متأسفانه متغیرهایی هستند که وجود آن‌ها به این شرایط منجر می‌شود. به‌رحال اهل فن و خبرگان کار، اشکالات این کارها را می‌بینند و تذکر می‌دهند و ما هم خودمان را مقید و مسئول می‌دانیم در حد توان و مقدرات خود اشکالات را مرتفع کنیم.

اما شما و بنده خوب می‌دانیم که بخش خصوصی نشر نمی‌تواند مانند بخش دولتی که گاهی امکان این مانور را دارد که با استفاده از بودجه‌های عمومی به اهداف خودش برسد، ریسک کند. لازم است در جاهایی شما به کمک ما بیایید تا بتوانیم همه آثارمان را با همان کیفیتی که شما از آن به‌عنوان آثار مفید و خوب یاد می‌کنید، به چاپ برسانیم.

■ آقای قدیانی، تا جایی که به‌خاطر داریم، شما از همان سال‌های اول طرح سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی با آن همراه بوده‌اید. ارزیابی کلی شما از وضعیت فعلی چیست؟

□ بله! من ابتدای اجرای این طرح را به‌خاطر دارم. همان سال‌های شروع این طرح و شاید یک‌سال مانده به برگزاری اولین جشنواره کتاب‌های آموزشی، نامه‌ای به‌دستم رسید که در آن تقاضا شده بود،

بررسی و تأیید قرار گیرد. نظر شخصی من این است که چنین اقدامی اثرات مثبتی در پی نخواهد داشت. اینکه ناشر بداند چه ملاکها و ویژگی‌هایی را در اثرش باید رعایت کند، خوب است، اما نظارت، تأیید و یا رد اثر قبل از چاپ را از سوی هیچ سازمان ناظر یا مسئولی نمی‌پسندم.

■ آیا انتقاد و یا گلایه‌ای دارید که بخواهید مسئولان طرح در جریان آن قرار گیرند؟

□ چنین کار بزرگی حتماً با موانع و اشکالاتی هم روبه‌روست. اما گله‌مندی من از مجموعه آموزش و پرورش این است که به نظر می‌رسد، نتوانسته‌ایم از این حرکت بسیار خوب، بهره‌برداری درستی بکنیم و یا حداقل ما از چنین امری بی‌اطلاعیم که اگر چنین باشد، هر بخشی که مسئول است و اطلاعاتی در این خصوص دارد، ما را هم روشن خواهد کرد. اینکه شما یک «سی‌دی» به مدارس بفرستید و یا تعدادی کتاب‌نامه رشد چاپ کنید، کافی و وافی به مقصود نیست. مهم‌تر اینکه «سایت سامان کتاب» را بسیاری از مردم نمی‌شناسند و از وجود آن بی‌اطلاع هستند. چرا تاکنون یک‌بار درست و حسابی این سایت را از طریق صداوسیما به مردم و مخاطبان معرفی نکرده‌اید؟!

■ در خواست و انتظار شما از چنین طرحی چه بوده و تا چه حد محقق شده است؟

□ در جلسه‌ای که در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار شد و مرحوم مهندس علاقه‌مندان هم یک‌سال قبل از فوتشان در آن حضور داشتند و همچنین، آقای مسجد جامعی هم به‌عنوان وزیر ارشاد آنجا بودند، مسائلی در مورد این طرح مطرح شد و هر کدام از دوستان نظری دادند. برخی از ناشران پیشنهاد کردند که تعدادی از کتاب‌های برگزیده خریداری شوند. برخی از دوستان نیز انتظار حمایت‌های دیگری داشتند.

در آن جلسه بنده اظهار کردم: من نمی‌گویم از من کتاب بخريد و یا حمایت کنید، ولی انتظار دارم حداقل به‌عنوان یک هدیه به ملت بزرگ ایران، در دو صفحه کتاب‌های مناسب را به خانواده‌ها معرفی کنید. خوش‌بختانه این پیشنهاد پذیرفته شد و در حد خودش هم مؤثر بود. البته این صفحات ثابت هستند و به‌روز نمی‌شوند. در حالی که نیاز است به‌طور مداوم کتاب‌های جدید به فهرست آن‌ها اضافه شود.

اشکالات دیگری هم مانند استفاده از مطالب کتاب‌های ناشران مختلف بدون ذکر منبع وجود داشت که با تذکراتی در جلسات مشابه، الحمدالله تا حد زیادی رفع شد. پس یادمان باشد که تبلیغ و اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها بسیار مؤثر است و باید در اشکال گوناگون، متنوع و مؤثر دنبال شود.

قدیانی

سامان‌دهی مواد و رسانه‌های آموزشی منصوب شده‌ام.

■ آیا این طرح توانسته است به‌طور نسبی و در حد امکانات و مقدرات به اهداف خود نزدیک شود؟

□ به‌نظرم پاسخ مثبت است. طی دوازده سال اخیر و به‌خصوص در پنج سال گذشته به‌عینه دیده‌ام که این طرح جواب داده و توانسته است اعتماد و نظر مثبت خانواده‌ها را جلب کند. ناشران

آموزشی با افتخار نشان این جشنواره را بر جلد کتاب‌های خود نقش می‌زنند و از آن بهره می‌برند.

پس در مجموع طبق ارزیابی من این کار مؤثر و ارزشمند است و اثرات خوبی به همراه داشته است. اما بحثی که اخیراً تعدادی از دوستان مطرح می‌کنند این است که کتاب‌ها قبل از چاپ مورد

اینکه ناشر بداند چه ملاکها و ویژگی‌هایی را در اثرش باید رعایت کند، خوب است، اما نظارت، تأیید و یا رد اثر قبل از چاپ را از سوی هیچ سازمان ناظر یا مسئولی نمی‌پسندم